

JAUME VERNET I LLOBET

L'ESPECIAL PROTECCIÓ DE LA PARLA ARANESA A CATALUNYA

Introducció

En el present article pretenc exposar resumidament la situació lingüística de la Val d'Aran, enmarcada en el context català i espanyol. Em sembla necessari introduir aquest marc més ampli, ja que explica molts dels conceptes jurídics aplicables a la Val d'Aran, donat que el dret, com és sabut, és d'arrel estatal, i, per tant, els problemes jurídics de la Vall són compartits en tot el territori estatal. D'altra banda, introduir aquest marc facilita la millor comprensió de la realitat d'aquesta comarca per una altra raó que també cal considerar: la Val d'Aran és una "autonomia" dins d'una altra "autonomia". L'Aran té un règim diferenciat dins d'un Ens, Catalunya, que alhora gaudeix d'un règim polític diferenciat en el sí d'un Ens més ampli, l'Estat espanyol, com ocorre en d'altres latituds. Així, per exemple, succeeix amb la província autònoma de Bozzen (Bolzano), inclosa en la regió especial del Trentino-Alto Adige, que a la seva vegada pertany a l'Estat italià.

Igualment, considero necessari indicar algunes referències de caràcter històric, geogràfic o social que potser no són prou conegudes per alguns dels lectors d'aquesta revista i que ajuden a contextualitzar el cas de la Val d'Aran. En darrer terme, en les anomenades consideracions finals goso de comparar algunes de les reflexions suscitées a partir de l'estudi del cas de l'aranès amb la situació especial de l'alguerès, que de fet ha estat el motiu de redactar les línies que segueixen.

Regulació constitucional del multilingüisme a l'Estat espanyol

El fet multilingüe ha estat reconegut novament amb l'aprovació de la Constitució de 1978. La realitat multinacional i plural de l'Estat espanyol ha estat negada reiteradament des de fa segles, malgrat que també de forma continuada i insistent ha estat reclamat un cert reco-

neixement des de les comunitats nacionals no castellanes, especialment per part dels catalans encara que la seva intensitat i abast hagin variat en el temps. Un primer impuls institucional i legal es va percebre amb la proclamació de la II República espanyola l'any 1931, però la seva curta duració no va permetre el redreçament de les llengües no castellanes com el català, el galleg o el basc (l'aranès no va ser contemplat en l'Estatut d'Autonomia aprovat el 1932). La dictadura de F. Franco, que prosseguí la sublevació contra la II República, novament va prohibir, a Espanya, altres llengües diferents al castellà, denominat espanyol. Com va succeir amb la llengua italiana a Itàlia durant l'època feixista.

Així, la legalització i recuperació dels idiomes no castellans s'ha reiniciat amb el nou període constitucional. Aquesta vegada, però, sembla que el nou règim democràtic es consolida i, per tant, també es poden assentar els avenços que s'han assolit en matèria lingüística. Val a dir, que la prohibició no va suposar, sortosament, la desaparició de les llengües perseguides, però sí un seriós obstacle a llur ple desenvolupament.

La Constitució de 1978, respecte la qüestió lingüística, es basa en dos principis: el de la territorialització i el de la diversitat de tractament. Pel que fa a la territorialització, es pretenen delimitar les diferents llengües en uns territoris determinats: les denominades Comunitats autònomes. La Comunitat autònoma és l'organització que institucionalitza el poder polític i administratiu d'una nacionalitat o regió. Pel que fa al segon criteri, les diferents llengües parlades a l'Estat espanyol rebran un tractament diferenciat, sense que s'expliqui clarament la raó d'aquesta diferenciació. D'aquesta manera, el castellà serà la llengua oficial de l'Estat, és a dir, a totes les Comunitats autònomes. D'altra banda, els Estatuts d'Autonomia decidiran quines altres llengües seran també oficials en els seus respectius territoris i, en tot cas, aquelles llengües o modalitats lingüístiques no reconegudes restaran com a patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

En definitiva, s'ha pretès establir un tracte diferencial entre les llengües i les varietats lingüístiques, encara que no s'hagin encaixat perfectament els idiomes i els dialectes en cada apartat. Es distingeix entre llengües oficials i modalitats lingüístiques objecte d'especial respecte i protecció. A més, dins de les llengües que tenen reconeguda la qualitat d'oficial es diferencia entre el castellà, oficial a tot l'Estat, i les altres llengües, oficials a llurs Comunitats autònomes, coincideixin o no amb els àmbits d'ús lingüístic corresponent.

De tot això, es desprenen una sèrie de disfuncions. Els Estatuts d'Autonomia han recollit solament com a llengües oficials el galleg (a

Galícia), el basc (al País Basc i a Navarra), el català (a Catalunya, a les Illes balears i al País valencià sota la denominació de llengua valenciana). D'aquesta manera, el bable (a Astúries), l'aragonès (a l'Aragó) i l'aranès (a la Val d'Aran) no tenen la consideració jurídica de llengües oficials, sinó que resten com a modalitats lingüístiques. Igualment, el català de la Franja de Ponent (a l'Aragó) no té la consideració jurídica de llengua i segueix la mateixa protecció que es determini per les precitades modalitats. Altres han corregut una pitjor sort com succeeix al passiego (d'una vall de Cantàbria) o el galleg parlat en valls asturianes o en una comarca de Lleó, els quals no tenen reconeguda cap protecció específica tret de la general esmentada de la Constitució.

La diferència fonamental, que es deriva de la consideració jurídica de llengua oficial o de modalitat lingüística, es concreta en què les llengües qualificades com oficials són ensenyades de forma obligatòria en els centres escolars i són usades vàlidament i eficaçment pels ciutadans i per l'Administració en les seves relacions. En canvi, les modalitats lingüístiques reben polítiques de foment encaminades a protegir la riquesa lingüística i poden ésser ensenyades en els diferents nivells docents. A més, les llengües oficials que han estat bandejades durant anys, com que la diferència entre la igualtat formal declarada i la igualtat real (l'ús social i oficial) és molt gran. Aquestes llengües són objecte d'un procés de normalització del que resta exclosa, naturalment, la llengua castellana, la qual té ressorts a bastament que assegurin una implantació general. D'aquesta manera, la diferència bàsica entre les llengües no castellanques estriba en què unes llengües es normalitzen i altres es conserven. Unes s'impulsen per arribar a equiparar-se amb la situació actual del castellà i les altres es protegeixen per evitar la seva extinció.

El règim lingüístic a Catalunya

A Catalunya, l'Estatut d'autonomia prescriu que el català és la seva llengua pròpia i, per aquesta raó, és l'idioma oficial. A més, el castellà, per ser oficial a tot l'Estat, també ho és a Catalunya. Finalment, l'Estatut indica que la parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.

D'aquesta manera, la norma institucional bàsica de Catalunya aplica i concreta les prescripcions constitucionals, establint una tipologia entre les diferents llengües presents a Catalunya. L'Estatut diferencia, com la Constitució, dos règims lingüístics principals: el règim de les llengües i el règim de les modalitats. En el primer grup inclou el català

i el castellà. En el segon solament la parla aranesa. A més, vull destacar que la causa de declarar oficial la llengua catalana i la llengua castellana és radicalment diferent. El català és la llengua tradicional i originària del país, mentre que el castellà ho és per una imposició estatal. A més, el català ve refermat per la declaració jurídica de llengua pròpia. Aquesta declaració produeix un efecte jurídic particular: el català, llengua pròpia del país, serà la llengua prioritària de les Administracions públiques catalanes, en serà la seva llengua habitual d'ús.

La Val d'Aran

La Val d'Aran té unes característiques peculiars que cal considerar separatament. Es tracta d'una Vall pirinenca orientada a l'atlàntic, essent l'única vall administrativament catalana de la que flueixen les seves aigües en aquesta direcció. Consta de nou municipis (o comuns) que apleguen 6.034 habitants (1986) en un territori pirinenc de 620 km².

La seva situació geogràfica ha fet que tradicionalment tingués lligams amb les terres gascones, essent l'aranès una varietat dialectal de l'occità, que és parlada pel 80% dels seus habitants (1984). Les seves comunicacions han estat més fàcils amb les terres occitanes, que amb les terres catalanes, donat que durant segles, molts mesos l'any, la Val d'Aran estava incomunicada a causa de la neu amb Catalunya (alguns dels seus cims arriben als 3000 m.). Això fou així fins l'obertura de la carretera del Port de la Bonaigua el 1924 i de la construcció, més de vint anys després, del tunel de Vielha. Els seus habitants es dedicaven a l'explotació forestal i a la ramaderia, però actualment la seva activitat econòmica depén, principalment, del turisme i del comerç, essent un centre turístic internacional l'hivern (esquí) i l'estiu (excursions), de forma que la seva renda per càpita supera la mitja de Catalunya. Segons indica Xavier Lamuela hi ha diversos fenòmens que constitueixen àmbits de referència dels membres de la col·lectivitat lingüística estudiada. Així, destaca que existeix una emigració tradicional temporera o temporal a l'Occitània francesa, la necessitat d'ús de determinats serveis (per exemple els mèdics) que es troben un cop travessada la frontera franco-espanyola i l'adscripció administrativa a l'Estat espanyol i a Catalunya (que implica cursar els estudis universitaris normalment a Catalunya) que condicionen i influeixen l'activitat lingüística dels aranesos.

Amb tot, sembla que l'orientació dels aranesos cada cop és més lligada als catalans i als espanyols, en part també per l'aculturació fran-

cesa que pateixen els gascons i occitans de l'altra banda de la frontera estatal.

L'Estatut d'autonomia de Catalunya en la seva disposició addicional primera va reconèixer la singularitat de la Val d'Aran i va possibilitar l'actualització de l'organització administrativa tradicional de la Val d'Aran. Aquestes institucions polítiques han estat recuperades efectivament el propassat 26 de maig de 1991, mercès a la llei 16/1990, de 13 de juliol, sobre el règim especial de la Val d'Aran, a la que m'hi referiré infra. Des de la nova distribució administrativa-territorial de Catalunya (abril de 1987) fins l'esmentada data la Val d'Aran tenia la consideració d'una comarca diferenciada.

Una succinta anàlisi històrica ens indica que l'Aran es va unir lliurement, a través de pacte, al Principat de Catalunya. El 1175 la Vall passà a formar part de la Corona catalano-aragonesa pel tractat de l'Emparança signat entre els aranesos i el rei Alfons I. El 1313 els aranesos decidiren per votació la seva permanència de la Vall a la Corona, al mateix temps Jaume II atorgà el conjunt de privilegis anomenat "Era Querimònia", veritable Carta Magna segons el preàmbul de la citada llei especial de l'Aran. Aquesta constitució fou ratificada per tots els reis fins a Fernando VII, ja en el segle XIX. El 1834 es suprimiren les institucions araneses i, per la força, s'imposà el règim administratiu provincial vigent a tot l'Estat espanyol, contestat encara avui per catalans i aranesos. La llei especial ha restablert el "Conselh Generau", integrat pel "Sindic" i pels "Consellers Generaus" (President i membres de la corporació política i administrativa). D'aquesta forma, es diferencia l'organització de l'Aran de la resta de comarques en les que s'organitza territorialment Catalunya. El citat Conselh podrà assumir competències en tot allò que fa referència al foment i a l'ensenyament de l'aranès i de la seva cultura, sobre sanitat, serveis socials, ordenació del territori i urbanisme, turisme, patrimoni històrico-artístic, la natura, agricultura, ramaderia, pesca fluvial, caça i aprofitaments forestals, extinció d'incendis, joventut, oci, esports, transport interior i artesanía dins del marc constitucional i estatutari. El Conselh està format per 13 membres que representen els sis "terçons" o circumscripcions electorals en les que es divideix la Vall.

El cas de la parla aranesa

En puritat hauriem de referir-nos a la llengua occitana parlada a l'Aran. Així s'hi ha referit en Juli Pallarol: "la utilització de llengua és una denominació inadequada". S'havia d'haver preferit la denomina-

ció científica d'occità o de llengua occitana, per molt arrelada que aquella designació fos a la Val d'Aran. Com diu l'autor esmentat, es tracta d'una "descurança sense intencions de secessionisme lingüístic", ja que constantment, en els textos normatius, es refereixen a la "llengua aranesa" com a llengua occitana o parla occitana. Les seves normes ortogràfiques foren aprovades el 14 de gener de 1983 i es poden distingir tres zones atenent a criteris morfològics i fonètics: l'Alt Aran, el Baix Aran i Aran Mitjà, i els municipis de Bausèn i Carrejan.

Citava abans el diferent règim lingüístic aplicable, a Catalunya, a les tres llengües que hi són presents. La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció, diu l'Estatut de Catalunya (art. 3.4). L'assemblea de parlamentaris que va elaborar el projecte d'Estatut de Catalunya va perdre l'oportunitat d'aprovar una altra redacció que deia: "la parla aranesa, en el seu domini lingüístic de la Vall d'Aran tindrà les mateixes consideracions d'oficialitat que l'Estat atorgui a la llengua catalana".

Finalment aquesta redacció alternativa fou rebutjada, basant-se en una interpretació restrictiva de la Constitució, la qual cosa ha condicionat la regulació legal posterior i la diferenciació de tracte entre la llengua catalana i la parla aranesa. A continuació de ser debatut i aprovat l'Estatut d'Autonomia pel Parlament espanyol i refrendat pel poble català, es va dictar la llei 7/1983, de 18 d'abril, de Normalització lingüística a Catalunya (LNLC), que concretava els principis generals d'oficialitat i de propietat.

Pel que fa a l'aranès, la llei disposa que els topònims de Catalunya, excepte els de la Vall d'Aran, tenen com a única forma oficial la catalana (art. 14). De forma que hi ha un recepció escrupulosa del principi de territorialitat referit als noms de lloc i de les poblacions de l'Aran, els quals seran escrits en la llengua del lloc (vid. també l'art. 28.3). El desenvolupament reglamentari d'aquests articles ha respectat fil per randa l'oficialitat dels topònims aranesos (vid. decret del 8 d'abril de 1991). A més, l'art. 28 relatiu a la normalització de l'ús de l'aranès afirma que la llengua pròpia de l'Aran és l'aranès. Els aranesos tenen el dret de conèixer-lo i d'expressar-s'hi en les relacions i els actes públics dins aquest territori. La Generalitat de Catalunya, juntament amb les institucions araneses, ha de pendre les mesures necessàries per a garantir el coneixement i l'ús normal de l'aranès a la Val d'Aran i per a impulsar-ne la normalització. El Consell executiu (el govern de Catalunya) ha de proporcionar els mitjans que garanteixin l'ensenyament i l'ús de l'aranès als centres escolars de la Vall d'Aran, igualment ha de fer el possible perquè sigui emprat en els mitjans de comunicació social a la Vall d'Aran. D'aquesta manera, sembla instituir-se un rè-

gim jurídico-lingüístic a mig camí entre les llengües oficials (castellà i català) i les "modalitats lingüístiques" establertes a la Constitució, forçant a favor de l'aranès la interpretació de l'Estatut de Catalunya.

Aquesta fórmula intermitja queda reforçada per la llei 16/1990, de 13 de juliol, sobre el règim especial de la Vall d'Aran (LREVA). En l'art. 2, s'indica que l'aranès, varietat de la llengua occitana i pròpia d'Aran, és *oficial* a la Vall. Afirmació que ha de ser compatible amb la Constitució i l'Estatut, ja que altrament esdevindria inconstitucional; la qual cosa implica l'oficialitat del castellà i del català a la Vall, la compartició de llengua pròpia amb el català i una no plena oficialitat de l'aranès. L'art. 2.2 reitera el citat 28 de la LNLC concretant encara més la filosofia d'aquest precepte. Es sanciona que s'ha de garantir l'ús de l'aranès, tant en el sistema educatiu com en l'activitat de l'Administració de la Generalitat i dels mitjans dependents de la Corporació Catalana de Radio i Televisió en el territori de la Vall. D'altra banda, l'art. 20 de la LREVA disposa que el Consell General de la Vall té competència plena en tot allò que fa referència al foment i l'ensenyament de l'aranès i de la seva cultura. S'ha de fer esment de l'ordre de 3 d'agost de 1990 per la qual s'incorpora l'aranès als currículums escolars dels centres docents de la Vall d'Aran, la qual fa efectiva una de les pretensions de la llei, tot imposant l'ensenyament de dues hores d'aranès setmanalment, a més de permetre que les àrees educatives d'experiències i de ciències socials es puguin impartir en llengua occitana. Igualment possibilita la progressiva implantació de l'ús de la llengua occitana a la docència. De forma que no solament és obligatori l'aprenentatge "de" l'aranès, sinó que també s'ensenya "en" aranès. Es evident que fins que aquest ensenyament no estigui plenament garantit, l'aranès no podrà ser exigít, de forma general, a les proves d'accés del funcionariat de la Vall.

El nivell de protecció i promoció podria ser encara major, però donades les característiques del col·lectiu semblen actualment proporcionades i acceptables, sense perjudici que a mesura que s'hagi iniciat la represa de l'aranès i es vagi consolidant el seu ús, es prenguin mesures complementàries. Així, fóra bo que es considerés la possibilitat de preveure l'ensenyament de l'aranès de forma voluntària fora de la Vall. Així com també la conclusió de tractats internacionals amb la finalitat de preservar la unitat, protecció i comunicació interfronterera de la llengua occitana, per a citar algunes d'entre d'altres propostes interessants de Juli Pallarol.

Amb tot, l'oficialitat plena no és possible perquè ho impedeix el dictat literal de la Constitució i l'Estatut. Ara bé, el règim previst no és el de mera tutela o el de les anomenades "modalitats lingüístiques", ja

que es preveu un procés de normalització de l'ús públic i privat, l'ensenyament de la llengua, una toponímia oficial aranesa i la presència en els mitjans de comunicació de la Vall. Per comparar amb un cas proper, el nombre de catalans que viuen a la Franja de Ponent (a la Comunitat autònoma de l'Aragó) és més de deu vegades el nombre d'aranesos presents a la Vall. I aquells catalanoparlants no els hi ha estat reconeguda l'oficialitat, sinó que han vist declarada la seva llengua solament com a "modalitat", no disposant encara avui de cap tipus de mesura de protecció o de foment, malgrat el reconeixement normatiu que es fa a l'Estatut d'Autonomia de l'Aragó.

Consideracions finals

Es constaten algunes similituds i dissimilituds entre la situació sociolingüística de la Val d'Aran i de l'Alguer que provaré de posar de relleu per a posteriors estudis, a fi que puguin servir coma a treballs de base per una futura regulació legal. Així, es tracta d'unes comunitats no massa poblades, incorporades administrativament a unes col·lectivitats mitjanes amb perfils propis, que, a la vegada, són uns ens subcentrals (Comunitat autònoma o regió) d'uns Estats sud-europeus. Amb tot, cal destacar que numèricament la població de l'Alguer multiplica per set la de la Val d'Aran en un territori tres vegades més petit. Des del punt de vista del nombre d'habitants es podrien buscar altres similituds de l'Alguer amb d'altres nuclis de població semblants com Andorra, que també durant molts anys ha resistit una persistent colonització cultural espanyola i francesa. Els pobaldors de la Val d'Aran i de l'Alguer, isolats per les muntanyes o per la mar, viuen ara principalment del comerç i del turisme. Ambdós pobles parlen un idioma romànic (l'occità o el català), encara que la difusió i rang legal d'aquest idioma sigui diferent. El català té un pes editorial i comunicacional important i, a més, és reconegut coma a oficial fora de l'Alguer (a Andorra, a Catalunya, a les Illes Balears i al País valencià); mentre que l'occità no gaudeix d'aquesta vitalitat, ni d'una protecció normativa mínima tret de l'Aran. Ambdós parles comparteixen la preocupació sobre el seu origen i sobre el seu fet diferencial. En ambdós casos, hi ha qui es refereix solament a l'aranès o a l'alguerès com si fossin llengües separades de llurs llengües mare, malgrat que formin una unitat lingüística amb les parles occitanes o catalanes. Adhuc, els qui sostenen la primera posició troben un cert ressó en sengles pobalcions. Això, es podria raonar a partir de la poca vitalitat de l'occità i per la poca relació, comptada en milles marines, en el cas del català (a l'Aran, la distància

amb la seva comunitat lingüística es redueix a quatre passes, encara que interrompudes per una frontera estatal). Amb tot, la raó de fons és la pertinença a Estats diferents, els quals han intentat, amb cert èxit, cal reconèixer, una assimilació de les respectives poblacions als Estats corresponents.

El fet que l'Alguer sigui una minoria lingüística dins d'una regió (Sardegna) que es considera ella mateixa com a minoria dins de l'Estat italià, no és un fet perjudicial per la parla i cultura algueresa. A més, com no ho ha estat per la cultura aranesa, tampoc és un fet atípic o singular a Europa, ni potser a Itàlia. No és perjudicial, perquè l'Estat s'enforteix protegint les minories presents dins d'un territori de règim especial. No és atípic, si ho comparem amb el cas presentat i menys encara si ho parangonem amb altres minories presents dins d'altres ens subestats sobretot de l'Europa de l'Est. A més, a Itàlia es podrien cercar punts de contacte amb el cas dels ladins dins de la Regió del Trentino-Alto Adige. Això no vol dir, però, com apuntava Joan Peana, que l'autonomia regional no procuri homogeneïtzar el seu territori administratiu i que no provi d'assumir noves competències. Tanmateix, la forta identificació i la millor posició econòmica dels algueresos beneficia aquests en detriment dels sards. Tot augment competencial i financer de la Regió sarda ha de comptar amb l'assentiment i suport alguerès. Un bon clima de negociació pot enfortir les legítimes pretensions dels algueresos, i, ensems, afavorir l'autonomia sarda. A Catalunya, l'accés d'aquesta nacionalitat al seu autogovern ha anat acompanyat d'un reconeixement de la peculiaritat aranesa. D'aquesta forma, s'han restituit i actualitzat les velles institucions tradicionals i comença a recuperar-se la cultura i parla pròpies.

Així, malgrat les dificultats i els entrebancs, el procés de recuperació de l'aranès a Catalunya ja s'ha iniciat amb força i la presència de la parla aranesa ja no depèn solament de la tossuderia i estimació dels seus habitants, sinó que les retrobades institucions i la Generalitat de Catalunya hi esmercen part del seu treball i pressupost. Fins i tot, es pot afirmar que l'aranès mercès a la política catalana és "la modalitat lingüística" més protegida i fomentada en tot l'Estat espanyol. Això, sense referir-nos al vessant francès d'Occitània, on la situació empitjora dia a dia. Aquesta situació excepcional ha estat possible gràcies al consens dels partits polítics catalans, que han volgut que es respectés la identitat aranesa a Catalunya, de forma proporcionada al respecte que esperaven tenir els catalans d'Espanya. El tracte jurídic-lingüístic que rep la llengua occitana a Catalunya és equilibrat d'acord amb la situació socio-lingüística de l'Aran i força condicionat per la Constitució espanyola i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que si bé és la llei bà-

sica d'aquesta nació, és igualment una llei estatal com la llei constitucional que va instituir l'autonomia sarda. La Constitució italiana, interpretada pel Tribunal Constitucional (Corte Costituzionale), permet un tracte diferent i proporcionat a cada necessitat lingüística. L'obligatorietat general de l'italià pot ser salvada per derogacions específiques relatives als diferents grups lingüístics minoritaris, com recorda Pere Fiore referint-se a la disparitat de tractament de la minoria alemanya i eslovena.

Per tot això, és possible que l'alguerès pugui seguir un procés similar a l'aranès, exposat en el present article. En resum, l'Alguer pertany a una regió amb característiques especials reconegudes pel respectiu Estat; l'Estat italià permet constitucionalment el reconeixement i protecció de la cultura i parla algueresa; l'ensenyament i la conservació de llengües minoritàries és present en els debats internacionals i especialment, en l'actualitat, a Europa; la vitalitat del català està molt més consolidada que l'occità i, per tant, pot ser un suport del tot necessari que minvi el condicionant de la reduïda base demogràfica que comparteixen els dos pobles, encara que la població algueresa sigui més nombrosa que l'aranesa i que, en conseqüència, el mercat lingüístic és un xic més rellevant. En tot cas, el reduccionisme de l'àrea lingüística, és a dir, la negació de l'existència d'un àmbit de referència més ampli, pot conduir a creure que la plena organització de la vida en una d'aquestes parles minoritzades és pràcticament irrealitzable i, en conseqüència, s'inicia un procés d'extinció més o menys ràpid. En fi, cal recordar que l'existència d'una comunitat diferenciada, amb una identitat pròpia com succeeix a l'Aran o a l'Alguer, no estan supeditades únicament al consentiment que puguin declarar unes normes jurídiques i que, en definitiva, la forta personalitat de la col·lectivitat és la que, en darrer terme, farà preveure jurídicament una sèrie de mesures de normalització i una certa oficialitat.

BIBLIOGRAFIA

J. M. BOYA I BUSQUETS, *Comentari sobre la disposició addicional primera de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, dins "Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya", vol. I, Barcelona, 1988, pp. 225-234.

R. CARIA, *L'Alguer: llengua i societat*, 3^a ed., Sàsser 1990.

P. FIORE, *La llengua catalana en l'ordinament positiu de la República italiana*, dins "Llengua i Dret", Barcelona 1987, pp. 439-450.

X. LAMUELA, *Política Lingüística a la Vall d'Aran: les regles del joc*, dins "Revista de Llengua i Dret", n. 3, 1984, pp. 59-64.

A. MILIAN I MASSANA, *Ordenament lingüístic*, dins "Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya," vol. I, Barcelona 1988, pp. 171-190.

J. PALLAROL I SANCHEZ, *La situació jurídica de la llengua occitana a la Vall d'Aran*. pendent de publicació a la "Revista de llengua i Dret, n. 16.

J. PEANA, *El projecte de llei nacional per a la tutela de les minories ètnico-lingüístiques a Itàlia. Tutela de la llengua i cultura catalanes de l'Alguer*; dins "Llengua i Dret", Barcelona 1987, pp. 423-438.